

Niek Pas, *Provo! Mediafenomeen 1965-1967* (Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2015, 256 pp., ISBN 978 90 284 2595 8).

Voor zijn promotieonderzoek heeft Niek Pas systematisch de voornamelijk in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis bewaarde Provo-archieven doorgenomen. Bovendien sprak hij met een groot aantal voormalige provo's en spoorde hij nog niet eerder beschikbaar buitenlands film – en televisiebeeld op. Het leverde in 2003 een gedegen boekwerk op, getiteld *Imaazje! De verbeelding van Provo*. Pas biedt hierin een gedetailleerd overzicht van de geschiedenis van deze inmiddels tot mythologische proporties uitgegroeide beweging, die Nederland in zijn korte bestaan van 1965 tot 1967 zo in beroering bracht. Bijna precies hetzelfde gebeurt in het nu uitgebrachte *Provo! Mediafenomeen 1965-1967*.

Pas beschrijft in *Provo!* en in *Imaazje!* nauwkeurig de ontstaansgeschiedenis van Provo en volgt de opkomst en neergang van het fenomeen op de voet. Het bestaan van Provo is nauw verbonden met een van de meest turbulente episoden in de naoorlogse Nederlandse geschiedenis. Er bestaat brede consensus over het feit dat Nederland in de jaren zestig een grondige metamorfose heeft doorgemaakt. Nederland veranderde van een gesloten, traditionele en verzuilde samenleving in een open, postindustriële samenleving. Op het terrein van jongerencultuur, vrouwenemancipatie, democratisering, milieuvervuiling, seksuele bevrijding, drugsgebruik en politieke vernieuwing kwamen doorbraken tot stand die tot op de dag van vandaag hun invloed doen gelden. Er is geen land in West-Europa waar de aanpassingen aan de nieuwe tijd zo diepgaand zijn geweest. Dat Nederland in dit proces, waar de hele westerse geïndustrialiseerde wereld mee te maken kreeg, ook nog eens een voortrekkersrol vervulde, mag met name op het conto van Provo worden geschreven. Provo groeide uit tot een van de meest in het oog springende manifestaties van de omwentelingen die zich in de jaren zestig voltrokken. Pas beschrijft hoe de beweging hierbij vooral fungeerde als een katalysator om de Nederlandse samenleving wakker te schudden.

Veel van de veranderingen die zich indertijd voltrokken komen bij Pas aan bod, al worden ze niet allemaal even diepgaand uitgewerkt. Zo is er voor de politieke en rechtsstatelijke context waarin Provo zich bewoog nauwelijks aandacht. Toch kan het ontslag van de Amsterdamse burgemeester Van Hall en hoofdcommissaris Van der Molen, dat zonder het optreden van Provo niet goed valt te begrijpen, aangemerkt worden als een kentering in het Nederlandse politieke landschap. Het instellen van demonstratievrijheid, het afschaffen van de onaantastbaarheid van burgemeesters door wijziging

van de Gemeentewet, en de opkomst van Democraten 66 (D66) zijn aan Provo gelieerde ontwikkelingen die het Nederlandse politieke landschap rijp hebben gemaakt voor een democratiseringsgolf die eind jaren zestig, begin jaren zeventig over het land spoelde.

Een belangrijk facet van de provogeschiedenis staat centraal bij Pas en dat is de aandacht die Provo kreeg in de media en de impact die dit had op de ontwikkelingen binnen Provo zelf. Pas geeft weer hoe Provo met een voor Nederlandse begrippen bijzonder actierepertoire telkens de aandacht van de media wist te trekken. Vooral de uitdagende happenings bij het standbeeld het Lieverdje en hun als witte plannen gepresenteerde alternatieven voor uiteenlopende maatschappelijke problemen, zoals het wittefietsen-, witteschoorstenen, wittewijven- en wittehuizenplan, baarden de nodige opzien. Pas laat niet alleen zien hoe Provo velen inspireerde en uitgroeide tot een rage die tot ver over de grenzen werd opgemerkt, maar ook wat de weerslag van al deze aandacht was op het reilen en zeilen van de actiegroep zelf. De leden van de kerngroep van Provo, die nooit uit meer dan zo'n 25 actievoerders heeft bestaan, groeiden uit tot bekende Nederlanders en Provo verwerd tot een merk. De druk die Provo vanuit de media voelde, heeft een belangrijke rol gespeeld bij de beslissing de beweging in mei 1967 op te heffen.

Door Provo echter vooral als een mediafenomeen af te schilderen, klinkt tussen de regels ook een zekere teleurstelling door. Als historicus komt Pas tot de conclusie dat Provo inhoudelijk eigenlijk niet zoveel voorstelde. De geuite kritiek was niet uniek, en de wijze waarop deze gepresenteerd werd, was, hoewel opzienbarend, niet exclusief aan de provo's voorbehouden. De aantrekkingskracht moet dan ook volgens Pas ergens anders in hebben gezeten. Een verklaring voor de impact die Provo gehad heeft, vindt hij in de wisselwerking met de media. In plaats van de al dan niet directe invloed van Provo, als katalysator van een breed gedragen veranderingsproces, op verschillende terreinen uit te werken, concentreert Pas zich in zijn boek vooral op het spel tussen Provo en de media. Een van de redenen die hij voor deze bijzondere relatie geeft, is dat Provo op expressieve en verbeeldingsvolle wijze kritiek wist te uiten en alternatieven aan te dragen. Provo bleek in staat om allerlei kwesties waar men in de opkomende consumptiemaatschappij indertijd mee worstelde op een voor een breed publiek eenvoudige en aansprekende wijze te formuleren. In deze zin karakteriseert Pas het optreden van Provo – 'hun eenvoudig geformuleerde, maar doeltreffende verzet tegen de gevestigde orde van regenten, het fulmineren tegen het kapitalisme, de roep om directe democratie en het verketteren van het bestaande partijensysteem' (233) – ook als een vorm van links populisme. Hier dringt zich een interessante en gevoelige vergelijking op, want ondanks alle evidente verschillen bestaat er een opmerkelijke parallel tussen Provo toen en het optreden van mensen als Geert Wilders in deze tijd waarin het establishment en de politieke elite het opnieuw moeten ontgelden.

Deze prikkelende vergelijking wordt in Pas' boek *Provo! Mediafenomeen 1965-1967* niet opgemerkt, laat staan nader uitgewerkt. Dat heeft er vooral mee te maken dat Pas voor *Provo!* geen nieuwe onderzoek heeft verricht, maar slechts zijn uit 2003 uitgebrachte studie *Imaazje!* heeft bewerkt. Bewerkt is eigenlijk een misleidende term. Het gaat in deze nieuwe uitgave om een uitgekledede versie van de oorspronkelijke tekst van *Imaazje!* Er is zo goed als geen enkele letter aan toegevoegd. De structuur is behouden, op twee hele geschrapte hoofdstukken na over Provo in Maastricht en in België, maar door de hele tekst heen zijn talloze alinea's gesneuveld. Allerlei feiten en dwarsverbanden, die *Imaazje!* zo'n rijk en gedetailleerd boek maakten, zijn daardoor verloren gegaan. Van het uitgebreide notenapparaat van meer dan honderd bladzijden is niet veel overgebleven. Wat overblijft is een mager ding, dat in vergelijking met zijn grote broer wat karig aandoet.

Wat Niek Pas en Uitgeverij Wereldbibliotheek hebben bewogen deze kale versie van *Imaazje!* ter wereld te brengen is de vraag, want het met meer dan de helft terugbrengen van de oorspronkelijke tekst doet de ideeënrijkdom van Pas over Provo geen goed. En zo'n dikke pil was *Imaazje!* met 464 bladzijden ook weer niet. Voor al degenen die serieus kennis willen nemen van Niek Pas' inzichten over Provo is er maar één advies: raadpleeg *Imaazje!*

Eric Duivenvoorden, Amsterdam